

ЗАКЉУЧАК

Приморска оперативна група је формирана као јединица са посебним задатком. У Црногорском приморју, Боки Которској и јужној Далмацији, као и у њиховом залеђу, требало је онемогућити учвршћивање квислиншких и колаборационистичких снага, које су, како је цијењено, на том простору могле бити веома опасне. Није се смјело допустити да им Њемци, приликом повлачења, предају власт на овом простору, а такође се није смјело допустити да те снаге ту дочекају англо-америчке трупе при њиховом могућном искрцавању на наше тло, и да им се представе као савезници. Исто тако, по могућности, требало је спријечити да се представници колаборациониста преко Јадрана повезују са савезницима у Италији или другим земљама. Предуслов за све то било је разбијање снага окупатора и њихових помагача и онемогућавање тим снагама да користе комуникације на Приморју и у залеђу. На крају, требало је ослободити ово подручје и обезбиједити потпуну контролу над њим.

Када је Група формирана Њемци су овој територији придавали велики значај, јер су туда водиле за њих веома важне комуникације: од Скадра, преко Бара, односно преко Подгорице, за Боку Которску и даље за Дубровник, а преко Никшића и Требиња (односно Билеће) за Мостар. Тим комуникацијама, особито оном приморском, одржавана је веза југа Балкана са његовим северозападним дијелом, а била је могућна и евакуација њемачких снага из Албаније и Грчке. Сем тога и многе предислокације јединица обављене су овим правцима, нарочито оним приморским.

Посебно је било важно за Њемце да се на овом приморском појасу држе утврђења из којих би спречавали англо-америчке снаге да се искрцају на југословенско тло и тиме угрозе бок и позадину њемачких снага на југоистоку, тј. окупационе снаге Балкана. За тај задатак, у недостатку јачих сопствених, њима су биле добродошле и бројне квислиншке и колаборационистичке јединице, над којима су обезбјеђивали релативно сигурну контролу.

Због тога се Приморска оперативна група, већ на својим првим корацима сусрела са јаким и добро утврђеним противником, спремним да своје позиције дуго и упорно брани. Сама релативно малобројна, иако од почетка ангажована, нарочито у ширем рејону Никшића, Група доста дуго није могла да оствари значајније успјехе. Непријатељ је био бројнији, технички опремљенији, особито за одбрану, темељито припремљен, па су његова реаговања на активности Групе готово редовно била веома оштра. Због тога Група, својим борбеним резултатима, доста дуго није испуњавала очекивања претпостављених команди. Ипак, наведене комуникације су стално биле угрожене, а доста често и у прекиду. Она преко Никшића, западно од града, готово стално је била под партизанском контролом. А у периоду опсјежнијих операција у сјеверном дијелу Црне Горе, иако су овдје дјеловале помоћне снаге Њемаца и њихових помагача, а и партизанске, Приморска оперативна група, у садејству са снагама из Херцеговине, непријатељу је увелико спречавала слободу маневра, а главним партизанским снагама сигурно

штитила јужни бок. При том су квислиншке и колаборационистичке снаге често биле ефикасно тучене, тако да су оне још више паралисане него окупаторске.

Колаборационисти су из Приморја понекад успијевали да пошаљу неку делегацију у Италију, чак и уз помоћ Њемаца, али тамо нијесу наилазили на очекивани пријем: нити су имали пуномоћја, нити су по дотадашњем раду, готово редовно у наслону на окупатора, уливали повјерење својим саговорницима. И понека војна мисија, нарочито америчка, која је ступала у везу са четницима на овом подручју, није била од велике помоћи. Подгријавале су неосноване наде да од њих може да се очекује подршка, али подршку стварно нијесу обезбјеђивале. Искрцавања, какво су четници очекивали и прижељкивали, уопште није било. А и подршка неких Енглеза искрцаних у Дубровнику, пошто су партизани ослободили овај град, испала је више у свери пропаганде и необјективног приказивања борбеног учинка искрцаних снага, што је релативно брзо онемогућено, тако да готово никаквог ослоњања четници нијесу добили у тим снагама. Енглези су чак и Војислава Лукачевића, који им је пришао као пријатељима од којих очекује помоћ, предали партизанским властима. А с пропашћу његове „операције” пропала је свака могућност да се четници представе као савезници англо-америчких снага. Због тога, колико је ослобођење Црне Горе од Њемаца представљало тријумф за ослободиоце, партизане, толико је за четнике и сепаратисте представљало трагедију и коначан слом, јер су они своју судбину до краја везали за окупатора.

Што је вријеме више одмицало, реална снага Приморске оперативне групе је расла и ефекат њених дејстава бивао сразмјерно већи. Због тога је, у завршници, тај ефекат био врло велик. Уз садејство снага из Херцеговине, ослобођени су: дио Херцеговине, јужна Далмација, и дио Боке, а затим снаге Групе самостално, преостали дио Боке, Црногорско приморје и стару Црну Гору. Најзначајнији појединачни успјех постигнут је онемогућавањем 21. брдског армијског корпуса да се извуче преко Никшића, ка Мостару. Осујећен је план на коме је Хитлер лично много инсистирао за очување „јужне границе НДХ”. Двадесет први корпус тамо никад није стигао, а закаснио је и за одбрану Дрине. Сем тога је у тим борбама имао тако много губитака, да ни одбрана Дрине, а касније ни Сарајева, његовим пристизањем није добила колико је очекивано, јер он тада није представљао нимало респективну снагу.

Послије ослобођења Црне Горе, Приморска оперативна група је имала довољно снага и да сигурно обезбједи ослобођену територију и да настави дејства, у склопу осталих снага НОВЈ, знатно јачим него што их је на формирању имала. Због тога се са сигурношћу може рећи да је, гледано у цјелини, веома успјешно извршила задатак који јој је био намијењен.

ФОТОГРАФИЈЕ

Пеко Дапчевић, командант 2. ударног корпуса

Радован Вукановић, командант 3. дивизије па 2. ударног корпуса

Митар Бакић, политички комесар 2. ударног корпуса са делегатима Црногорског антифашистичког вијећа, у Колашину 1944. године

Радомир Бабић, командант Приморске оперативне групе

Јагош Ускоковић (први) политички комесар Приморске оперативне групе

Новак Перућица, начелник штаба Приморске оперативне групе

Вељко Жижић, командант 6. црногорске бригаде, па начелник штаба 2. ударног корпуса

Јован Буровић, политички комесар 6. црногорске бригаде

*Штаб 6. црногорске бригаде са
куририма*

*Обрад Егић, командант 2. далматинске
пролетерске бригаде*

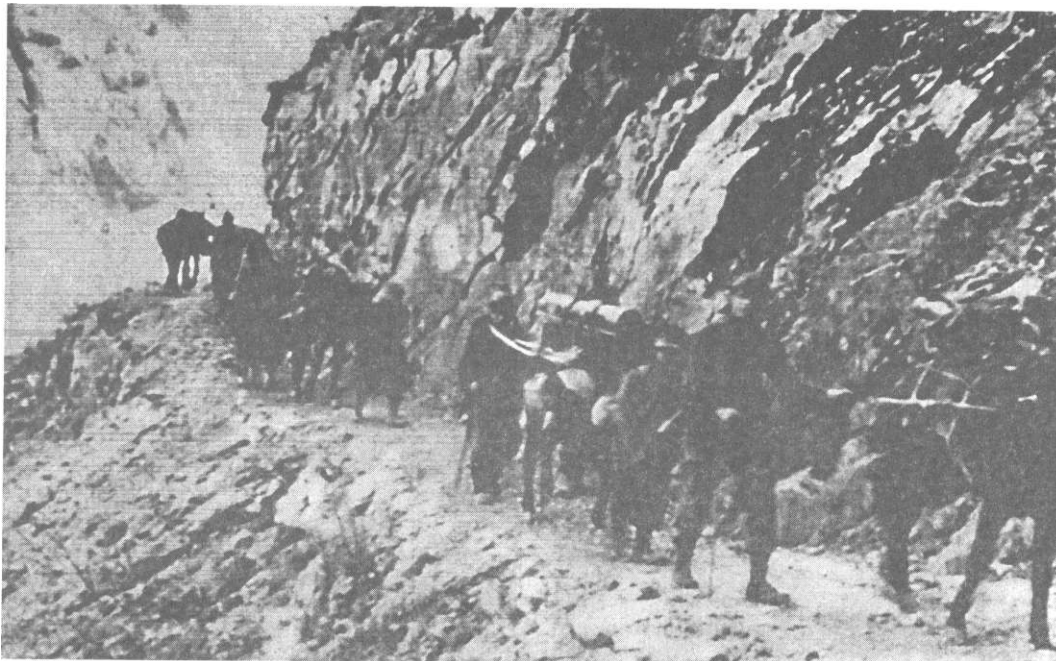
*Мате Ујевић, политички комесар
2. далматинске пролетерске бригаде*

*Нико Стругар, командант
7. омладинске бригаде "Будо Томовић"*

Дјелови Приморске оперативне групе на маршу

Брдски артиљеријски дивизион 2. корпуса пребацује са кањоном Мораче ка Спужу и Даниловграду у прољеће 1944. године

Саво Бурић, командант 3. дивизије, прима извјештај о току дурмиторске операције

Збјег испод Сињавине за вријеме дурмиторске операције

Троје из збјега

*Никола Баковић, политички комесар
7. омладинске бригаде "Будо Томовић"*

Савезнички авиони су са Брезана евакуисали у Италију партизанске рањенике

Никола Шекуларац (други) командант
6. црногорске ударне бригаде

Војо Тодоровић, замјеник команданта
6, па командант 9. црногорске бригаде

Радомир Бабић, командант и **Милутин Дапчевић**, начелник штаба Приморске
оперативне групе, разрађују план операција

Бошко Ђуриčković (други) политички комесар Приморске оперативне групе

Павле Ђуришић, командант црногорских четника 1944. године

Никола Бановић, командант 10. црногорске бригаде

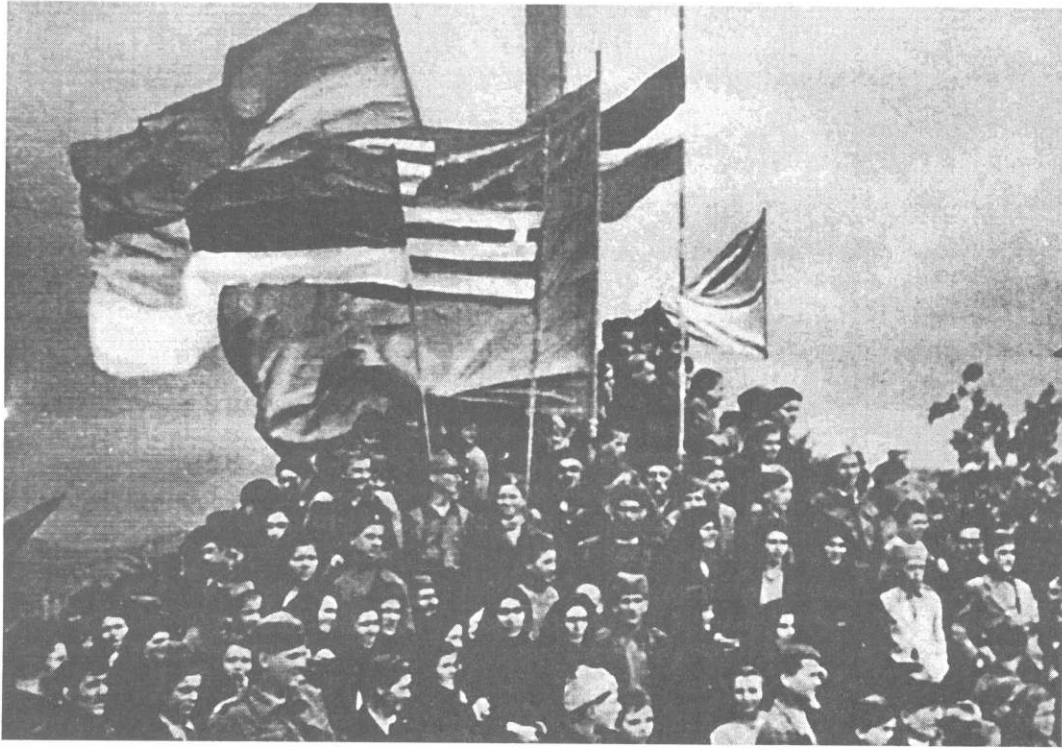
Стево Ковачевић, политички комесар 10. црногорске бригаде

Моторизовани дјелови 2. корпуса улазе у ослобођени Никшић

Дјелови Приморске оперативне групе улазе у ослобођени Никшић

Грађани под нашим и савезничким заставама прослављају ослобођење Никшића

Божо Јовановић, командант
1. бокелске бригаде

Мато Петровић, политички комесар
1. бокелске бригаде

Борци 6. црногорске бригаде у борби око Никшића

Борци 6. црногорске бригаде у борбама око Даниловграда

Омладина је допремала муницију на артиљеријске положаје

Партизанска артиљерија у борбама око Леденица

Дјелови 2. далматинске пролетерске бригаде у покрету у околини Грахова

Енглеска артиљерија на положајима изнад Боке Которске

Дјелови 2. далматинске пролетерске бригаде у борби око Никшика

Њемачки војници заробљени у Леденицама

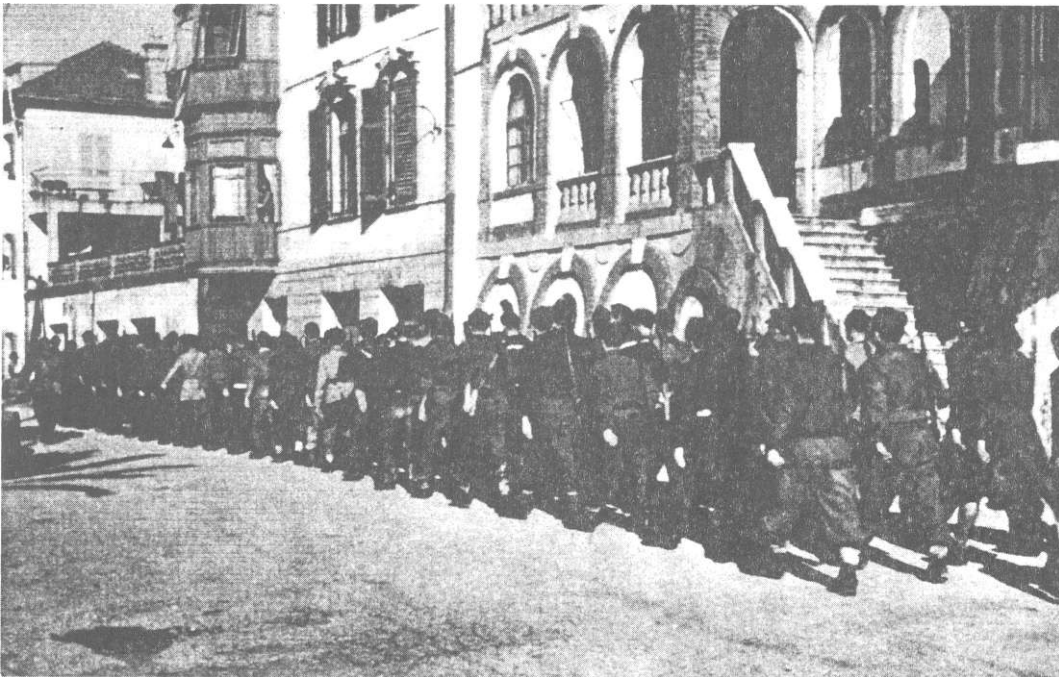
Котор је ослобођен

У ослобођеној Будви

Блажо Јовановић, Никола Гажевић, Мило Медиговић, Божо Јовановић и други на прослави ослобођења Вара

Дјелови 10. херцеговачке бригаде улазе у ослобођени Херцег-Нови

*Амерички пилоти спашени из авиона обореног изнад Боке Которске, испред
команде мјеста у Херцег Новом.*

Дјелови 10. црногорске бригаде улазе у ослобођено Цетиње

Љелови Приморске оперативне групе прелазе преко Сушице, у току борби за слободу Даниловграда

здинце 1. бокелске бригаде улазе у ослобођени Даниловград

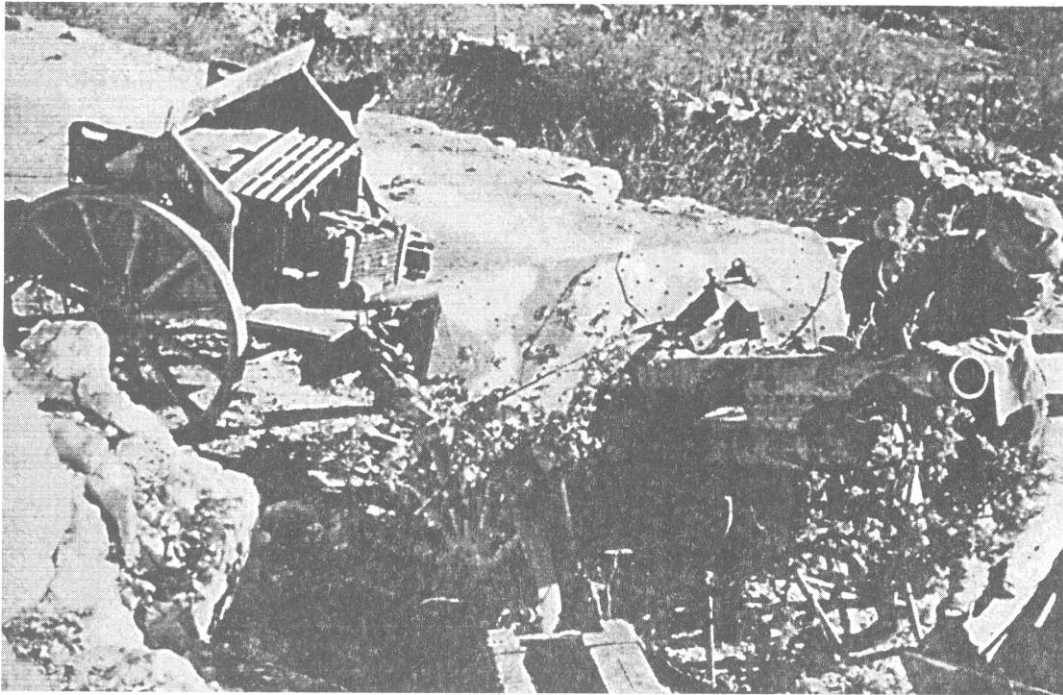
Улазак бораца 1. бокељске бригаде у Подгорицу, преко срушеног моста на Морачи

Ослобођена али порушена Подгорица

Божо Јовановић, командант, Јово Михаљевић, помоћник политичког комесара 1. бокелске бригаде и Милош Бубања, члан Политодјела Приморске оперативне групе прелазе Лим, испод порушеног моста у Бијелом Пољу

Уништена њемачка техника на путу Подгорица - Колашин

У предаху користио се партизанско буре за дезинсекцију

Чишћење оружја пред слѣдећу борбу

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

НОБЈАВЉЕНА ГРАЂА

Архив Војноисторијског института.

Фондови:

- Врховног штаба НОВ и ПОЈ;
- Главног штаба Црне Горе и Боке;
- Штабова: 2. ударног корпуса, Приморске оперативне групе, 3. ударне и 29. ударне дивизије;
- њемачких јединица и
- четничких јединица.

Архив Историјског института Црне Горе у Подгорици.

ОБЈАВЉЕНА ГРАЂА

Зборник докумената и података о народноослободилачком рату народа Југославије, том II, III, IV, IX, XII и XIV.

Документа централних органа КПЈ и НОБ и револуције 1941-1945, Београд 1986. књ. 15, 16 и 18.

СТУДИЈЕ:

Радован Вукановић:

- Други ударни корпус, Београд, 1982.
- Ратни пут Треће дивизије, Београд, 1970.

Нико Јовићевић: Од пете офанзиве до слободе, Борбе у Црној Гори од половине 1943. до краја 1944. године, Београд, 1955.

Владо Стругар, Југославија 1941-1945, Друго издање, Београд, 1970.

Милован Ђилас, Револуционарни рат, Београд, 1990.

Група аутора Војноисторијског института

- Завршне операције за ослобођење Југославије, 1944-1945, Београд, 1957.
- Ослободилачки рат народа Југославије, 1941-1945, друго издање, Београд, 1970.

Милутин Марковић, Никола Мраовић, Јован Вујошевић, Други свјетски рат, Београд, 1965.

Бранко Обрадовић, Друга далматинска пролетерска бригада, Београд, 1968.

Обрад Егик, Ратни дневник II пролетерске далматинске бригаде, Загреб, 1967.

Душан Живковић

- Бока Которска и Паштровићи у народноослободилачкој борби, Београд, 1964.

- Прва бокељска НОУ бригада, Котор, 1984.
- Бошко Ђуричковић**, Сјећања, размишљања, реаговања, Београд, 1990.
- Данило Комненић**, **Мухарем Кресо**, Двадесет девета херцеговачка дивизија, Београд, 1979.
- Станко Влаховић**, **Мико Селић**, IX црногорска народноослободилачка ударна бригада, Титоград, 1987.
- Тодор Радошевић**, Офанзива за ослобођење Далмације (1.9.-9.12.1944), Београд, 1965.
- ећа пролетерска санџачка бригада, Београд, 1972.
- Гојко Миљанић**, Никшићки НОП одред, Београд, 1970.
- Ђуро Вујовић**, Ловћенски НОП одред и његово подручје у народноослободилачкој борби, 1941-1945, Цетиње, 1976.
- Радоје Пајовић**, Коонтрареволуција у Црној Гори, четнички и федералистички покрет 1941-1945, Цетиње, 1977.
- Бранислав Ковачевић**, Од Везировог до Зиданог Моста, трагична судбина црногорских четника у завршној фази рата 1944-1945, Београд, 1993.
- Митар Ђуришић**, Седма црногорска омладинска бригада „Будо Томовић“, Београд, 1970.

Ратко Парезанин, Моја мисија у Црној Гори, Београд, 1991.

БРОШУРЕ

- Петар Вишњић**, Нека борбена дејства II ударног корпуса у првој половини 1944. године, Цетиње 1954.
- Јово Михаљевић**
- Зов Гарача, Шеста црногорска народноослободилачка ударна бригада, Београд, 1970.
- Леденице, Прва бокељска народноослободилачка ударна бригада, Београд, 1981.
- Љубо Вучковић**, Далматински пролетери, Београд, 1968.

ЗБОРНИЦИ СЈЕЋАЊА:

- Друга далматинска бригада, Сплит, 1982.
- Шеста црногорска народноослободилачка ударна бригада, Титоград, 1983.
- Осма црногорска НОУ бригада, Београд, 1978.
- X црногорска народноослободилачка ударна бригада, Титоград, 1987.

ЧЛАНЦИ:

- Стево Ковачевић**, Формирање Шесте црногорске НОУ бригаде, Зборник радова Преломни догађаји народноослободилачког рата у Црној Гори 1943. године, Титоград, 1985.
- Владо Стојановић**, Формирање 5. батаљона (руског) 5. пролетерске бригаде, ВИГ, 5/1962.

Андреја Пејовик, Пораз четника на Чеву фебруара 1944. године, Историјски записи, 4-6/1951.

Димитрије Трифуновић, Павле Бабац, Покушај пробоја 21. немачког корпуса ка Никшићу (новембра-децембра 1944), ВИГ, 5/1954.

Бошко Ђуричковић, Кратак преглед борби за ослобођење Црне Горе крајем 1944. године, ВИГ, 2/1955.

Димитрије Брајушковић, Ослобођење Црне Горе 1944. године, ВИГ, 1/1975.

Ђуро Вујовић, О једном покушају уништавања четничког упоришта у Загарчу у прољеће 1944. године, Историјски записи, 1/1963.

БИЉЕШКА О ПИСЦУ

Митар Ђуришић је рођен 23. октобра 1923. године у Парцима, општина Подгорица. Основну школу је похађао у Грацу, нижу гимназију у Даниловграду и учитељску школу на Цетињу. Учесник је НОП-а од 1941. године. Завршио је војно-политичку школу и пјешадијску официрску школу. До 1950. године радио је на штапским дужностима, а од тада до 1979. године, као историчар у Војноисторијском институту. До сада је објавио књиге: Први балкански рат, књ. 3 (Операције црногорске војске), Битка на Дрини 1914, Седма црногорска омладинска бригада „Будо Томовић“, Партизански одреди у Србији 1941. Коаутор је још шест књига, а у осам зборника радова објављени су његови прилози. Написао је неколико десетина чланака о ратној прошлости Србије и Црне Горе за часописе Војноисторијски гласник, Историјски записи и Југословенски историјски часопис, а десетак редакција листова и радио-станица објављивало је његове чланке и фељтоне. Писао је и натукнице за Војну енциклопедију и Енциклопедију Југославије. Пензионисан је у чину пуковника. Има звање научног савјетника.